

3.9.2015

Dnro 1071/4/15

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Esittelijäneuvos Jorma Kuopus

HELSINGIN YLIOPISTON LÄÄKETIETEELLINEN SUOSII PITKÄN RUOTSIN LUKIJOITA

Kantelu

Kantelija arvosteli 1.3.2015 lukiolaisen isänä eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan sähköpostiviestissä muun ohella Helsingin yliopiston lääketieteellisen tiedekunnan menettelyä opiskelijavalinnoissa.

Kantelun mukaan Helsingin yliopiston lääketieteellisessä tiedekunnassa on äidinkielen perusteella kaksi eri opintolinjaa. Sisään pääsykriteerit ruotsinkieliselle linjalle ovat aina olleet suomenkielistä linjaa merkittävästi matalammat.

Lääketieteelliseen tiedekuntaan suomenkieliselle opintolinjalle haettaessa opiskelupaikan voi saada sekä lähtöpisteiden että valintakoemenestyksen (yhteispistekiintiö) perusteella tai vaihtoehtoisesti pelkän valintakokeen perusteella (koepistekiintiö). Kantelun mukaan tiedekunnan suomenkielisen opintolinjan lähtöpisteitä ei voida lisätä sillä perusteella, että hakija on suorittanut lukiossa ruotsin kielen pitkän oppimäärän. Kantelija piti käsittämättömänä sitä tilannetta, että lähtöpisteillä kannustetaan lähinnä lukionsa suorittaneita, ruotsin kieltä pitkänä oppimääränä opiskelleita hakijoita. Kun haetaan suomenkieliselle opintolinjalle, on lähtöpisteitä mahdollista saada korkeintaan 45 kappaletta. Tämän maksimimäärän voivat saada ainoastaan ruotsin pitkänä oppimääränä lukiossa saavuttaneet hakijat. Mikäli hakija on suorittanut pakollisen ruotsin lukiossa keskipitkänä oppimääränä, on lähtöpisteiden maksimi 42 eli 3 pistettä vähemmän kuin pitkää ruotsia opiskelleilla.

Kantelija pyysi Helsingin yliopistoa selvittämään, miksi lääketieteellisen tiedekunnan suomenkielisen opintolinjan valintakriteerit suosivat ruotsinkielisen opintolinjan ohella merkittävästi ruotsia pitkän kielenä opiskelleita. Hän toivoi myös saavansa yliopistolta perustelut tälle, käytännön lääketieteen opiskelussa merkityksettömälle suosinnalle. Edelleen kantelija tiedusteli, onko valintakriteereistä seuraava lääkäreiden kielitaidon rajoittaminen ruotsiin ja yhteen vieraaseen kieleen yliopiston opetustavoitteiden mukaista. Vielä kantelija tiedusteli oikeusasiamieheltä, onko Helsingin yliopiston lääketieteellisen tiedekunnan pisteytyksen arviointipohja kohtuullinen ja tasa-arvoinen. Kantelun mukaan ruotsin kielen valinta tehdään alakoulun 3. luokalla noin yhdeksän vuoden iässä ja ruotsin kieltä taitavien lääkäreiden saatavuus varmistetaan erillisellä kiintiöllä. Kantelijan mukaan yliopiston pisteytyskriteeristö johtaa loppujen lopuksi kielitaidottomampiin lääkäreihin kuin ilman sitä. Kantelussa arveltiin, että ruotsin pitkänä kielenä suorittaneiden täytyy olla merkittävästi yliedustettuina suomenkieliselle opintolinjalle hyväksytyjen joukossa.

Kantelija täydensi kirjoitustaan 8.3.2015 viestillä, jossa hän käsitteli yllä tarkoitettua menettelyn syrjivyyttä, kohtuuttomuutta, tavoitteidenvastaisuutta sekä ruotsin kielen aseman heikentämistä. Suomalaisessa koulujärjestelmässä ruotsin kieli valitaan pitkäksi oppimääräksi jo alakoulun kolmannella luokalla. Kantelun mukaan ruotsin pitkän oppimäärän perusteella myönnettävä kolmen pisteen etu on suhteeton muihin lähtöpisteisiin verrattuna. Helsingin yliopisto on ottanut vahvasti kantaa siihen, ettei keskipitkän ruotsin opiskelu lukiossa kannata, koska opiskelulla ei saavutettaisi riittävästi kielitaitoa. Nykyinen käytäntö, jossa lisäpisteillä kiristämällä ohjataan lopettamaan toisen pitkän kielen opiskelu ja vaihtamaan varhain

keskipitkä ruotsi pitkäksi oppimääräksi, ei kantelijan mukaan paranna suomenkielisten asenteita ruotsin kieltä kohtaan.

2

Selvitykset ja vastine

Kantelun johdosta tänne hankittiin Helsingin yliopiston lääketieteelliseltä tiedekunnalta ja yliopiston rehtorin kansliasta selvitykset, joihin kantelija antoi 2.5. ja 27.5.2015 vastineensa. Sen lisäksi on tänne saatu 25.5.2015 ja 26.8.2015 Helsingin yliopiston rehtorin kanslian lakimieheltä tietoja kantelijan sinne osoittamista sähköpostiviesteistä ja tietopyynnöistä.

Lisäksi Itä-Suomen yliopiston terveystieteiden tiedekunnan dekaani on sähköpostiviestissään 27.8.2015 kertonut, että Helsingin käytäntö on erilainen tässä kielikysymyksessä. Itä-Suomen yliopistossa lääketieteen valintakoepisteitä laskettaessa vieraan kielen, joka voi olla ruotsi, englanti tai joku muu pitkä oppimäärä, paras arvosana huomioidaan pisteitä laskettaessa. Siis kaikki muut kielet suomea lukuun ottamatta ovat keskenään samalla viivalla. Helsinkiä lukuun ottamatta käytäntö on sama muissa yliopistoissa. Tämä lisäselvitys lähetettiin 27.8.2015 tiedoksi Helsingin yliopiston lääketieteelliselle tiedekunnalle.

Opetus- ja kulttuuriministeriön korkeakoulu- ja tiedepolitiikan osaston hallitussihteeri on 28.8.2015 antanut tänne lisätietoja yliopistojen tulosseurannasta.

3

Ratkaisu

3.1

Tapahumatiedot

Korkeakoulujen haku- ja valintajärjestelmäkokonaisuus on muodostunut pitkän ajanjakson kuluessa 1990-luvulta alkaen. Suomessa on viisi yliopistoa, joissa voi suorittaa lääketieteen lisensiaatin tutkinnon. Näistä ainoastaan Helsingin yliopisto on lakisääteisesti kaksikielinen (suomi ja ruotsi) ja ainoa, jolla on lakisääteinen velvollisuus kouluttaa riittävä määrä ruotsin kieltä taitavia henkilöitä maan tarpeisiin tietyillä aloilla, kuten lääketieteessä.

Kantelun mukaan Helsingin yliopiston lääketieteen suomenkielisten opiskelijoiden valinnassa annetaan 45 lähtöpistettä vain toisen kotimaisen kielen (ruotsin) pitkän oppimäärän (A-kieli) lukiossa suorittaneille. Keskipitkän ruotsin oppimäärän (B1-kieli) suorittanut voi saada enintään 42 lähtöpistettä. Kantelun mukaan tämä lähtöpisteytys on kohtuuton ja epätasa-arvoinen. Ruotsin kielen pitkä oppimäärä valitaan jo peruskoulun 3.luokalla. Ruotsin kieltä taitavien lääkäreiden saatavuus on varmistettu erillisellä ruotsin kieltä taitavien opiskelijoiden valintakiintiöllä. Kantelijan vastineen mukaan nykyisenlainen lähtöpisteytys on otettu käyttöön vuoden 1983 opinto-oppaan jälkeen. Kantelijan mukaan Helsingin yliopiston hänelle 13.5.2015 toimittamat tilastot paljastavat nykyisin käytännön syrjivyyden.

Helsingin yliopiston lääketieteellinen tiedekunta on selvityksessään 28.4.2015 perustellut valintakäytäntöään. Tämä kaksikielinen tiedekunta pitää toisen kotimaisen kielen kokeen huomioon ottamista lähtöpisteytyksessä tärkeänä signaalina tiedekuntaan pyrkiville. Tiedekunnan tavoitteena on edistää yliopiston kaksikielisyystvoitteiden (suomi ja ruotsi) toteutumista. Suomen lääketieteellisten tiedekuntien sisäänottomäärä vuonna 2015 on vähintään 729 uutta opiskelijaa, joista 150 hyväksytään Helsingin yliopiston lääketieteelliseen tiedekuntaan. Heistä enintään 38 valitaan lääketieteen ruotsinkieliselle linjalle. Ruotsinkieliselle opintolinjalle voi pyrkiä ja tulla hyväksytyksi myös suomenkielinen opiskelija, jolla on riittävä ruotsinkielen taito. Kaikki lääketieteen koulutusohjelmaan pyrkivät osallistuvat valtakunnallisesti yhteneväiseen valintakokeeseen, joka sisältää integroitua tehtäviä luonnontieteellisissä aineissa, kuten biologia, kemia ja fysiikka.

Suomen kaikissa lääketieteellisissä tiedekunnissa on mahdollista saada lähtöpisteitä toisen kotimaisen kielen kokeesta pitkän tai keskipitkän tason mukaisesti. Helsingin yliopiston lääketieteellinen tiedekunta katsoo, että sen määrittämät valintaperusteet ja lähtöpisteytys ovat yhdenmukaiset lääketieteen suomen- ja ruotsinkielisellä opintolinjalla. Korkeampi lähtöpisteytys toisen kotimaisen kielen pitkän oppimäärän arvosanoista luonnollisesti suosii niitä hakijoita, jotka ovat suorittaneet toisen kotimaisen kielen pitkän oppimäärän. Tiedekunnan näkemyksen mukaan menettely ei vaaranna hakijoiden yhdenvertaisuutta. Myös matematiikan ja vieraan kielen pitkän oppimäärän arvosanoista saa korkeammat lähtöpisteet kuin kyseisten aineiden lyhyen tai keskipitkän oppimäärän arvosanoista. Tiedekunnan on voitava valinnoissa palkita sellaista hakijoiden osaamista, jota tiedekunta pitää tarpeellisena ja perusteltuna. Mahdollisimman hyvä toisen kotimaisen kielen taito on erittäin tarpeellinen sekä lääketieteen opinnoissa että lääkärin ammatin harjoittamisessa. Oppilas voi lukiossa muuttaa kielivalintojaan. Helsingin yliopiston strategisissa linjauksissa on korostettu muun ohella monikielisyyttä ja monikulttuurisuutta. Näillä ja muutoin selvityksestä ilmenevillä lisäperusteilla tiedekunta katsoo, ettei sen määrittelemä lähtöpisteytys millään tavoin vaaranna hakijoiden yhdenvertaista kohtelua.

3.2

Sovellettavat säännökset

Perustuslain 6 §:n 1 momentin mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Pykälän 2 momentin mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Perustuslain 16 §:n mukaan jokaisella on oikeus maksuttomaan perus-opetukseen. Oppivelvollisuudesta säädetään lailla. Julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä. Tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapaus on turvattu. Perustuslain 17 §:n 2 momentin mukaan julkisen vallan on huolehdittava maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan.

Perustuslain 123 §:n mukaan yliopistoilla on itsehallinto sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään. Valtion ja kuntien järjestämän muun opetuksen perusteista samoin kuin oikeudesta järjestää vastaavaa opetusta yksityisissä oppilaitoksissa säädetään lailla.

Kielilain (423/2003) 23 §:n mukaan viranomaisen tulee toiminnassaan oma-aloitteisesti huolehtia siitä, että yksityishenkilön kielelliset oikeudet toteutuvat käytännössä. Säännöksen 2 momentin mukaan kaksikielisen viranomaisen tulee palvella yleisöä suomeksi ja ruotsiksi. Viranomaisen tulee sekä palvelussaan että muussa toiminnassaan osoittaa yleisölle käyttävänsä molempia kieliä. Tosin tätä kielilakia ei 3 §:n 3 momentin 1 kohdan mukaan lähtökohtaisesti sovelleta yliopistoihin, koska yliopistolaisissa on omat kielisäännöksensä.

Viitataan myös 1.1.2015 voimaan tulleeseen yhdenvertaisuuslakiin (1325/2014), jonka tavoitteina on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa. Lain 6 §:n 1 momentin mukaan koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän oppilaitoksen on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Lain 9 §:n mukaan sellainen oikeasuhtainen erilainen kohtelu, jonka tarkoituksena on tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistäminen taikka syrjinnästä johtuvien haittojen ehkäiseminen tai poistaminen, ei ole syrjintää (positiivinen erityiskohtelu).

Yliopistojen opiskelijavalintojen toteuttamisen perusteista on säädetty yliopistolaisissa (558/2009). Sen lähtökohtana on 3 §:n 1 momentin mukaan ensiksikin, että yliopistojen

itsehallintoon kuuluu päätöksenteko-oikeus sisäiseen hallintoon kuuluvista asioista. Lain (muut. 414/2012) 12 §:n mukaan Åbo Akademi, Svenska Handelshögskolan, Helsingin yliopisto, Taideyliopisto ja Aalto-yliopisto vastaavat siitä, että ruotsin kieltä taitavia henkilöitä koulutetaan riittävä määrä maan tarpeisiin. Opetus- ja kulttuuriministeriö ja yliopisto sopivat määrävuosiksi kerrallaan yliopiston toiminnalle asetettavista koulutus- ja tiedepolitiikan kannalta keskeisistä määrällisistä ja laadullisista tavoitteista sekä niiden toteutumisen seurannasta ja arvioinnista (ks. HE 27/2012 vp. laeiksi yliopistolain muuttamisesta ja yliopistolain muuttamisesta annetun lain voimaanpanosta s. 6).

Lain (muut. säädös 256/2015) 36 §:n 1 momentin mukaan opiskelijat ottaa yliopisto. Opiskelija otetaan suorittamaan sekä alempaa että ylempää korkeakoulututkintoa, jompaakumpaa näistä tutkinnoista, jatkotutkintoa tai erikoistumiskoulutusta. Säännöksen 3 momentin mukaan yliopisto päättää opiskelijavalinnan perusteista. Hakijat voidaan erilaisen koulutustaustan perusteella jakaa valinnoissa erillisiin ryhmiin. Samaan ryhmään kuuluviin hakijoihin on sovellettava yhdenmukaisia valintaperusteita. Jonkin kieliryhmän koulutustarpeen turvaamiseksi voidaan yhdenmukaisista valintaperusteista rajoitetusti poiketa.

3.3

Arviointi

Koska opiskelijapaikkoja on yleensä vähemmän kuin opiskelijoita, yliopistot valitsevat opiskelijansa opintokelpoisten hakijoiden joukosta (tästä myös Olli Mäenpää: Yliopistolaki 2009 s. 215–219).

Arvioinnin lähtökohtana on yliopistolain 36 §:n 3 momentti. Sen mukaan yliopisto päättää opiskelijavalinnan perusteista. Hakijat voidaan erilaisen koulutustaustan perusteella jakaa valinnoissa erillisiin ryhmiin. Samaan ryhmään kuuluviin hakijoihin on sovellettava yhdenmukaisia valintaperusteita. Jonkin kieliryhmän koulutustarpeen turvaamiseksi voidaan yhdenmukaisista valintaperusteista rajoitetusti poiketa.

Hallituksen esityksen 22/2012 vp yleisperustelujen sivulla 4 on tehty yhteenvetoa siitä, millä tavoin hakijat voidaan erilaisen koulutustaustan vuoksi jakaa eri ryhmiin:

Hakijat voidaan erilaisen koulutustaustan vuoksi jakaa valinnoissa erillisiin ryhmiin. Tällöin yhdenmukaisia valintaperusteita on sovellettava samaan ryhmään kuuluviin hakijoihin. Yliopistolaissa säädetään lisäksi, että yliopisto voi jonkin kieliryhmän koulutustarpeen turvaamiseksi rajoitetusti poiketa yhdenmukaisista valintaperusteista.

Hakijoiden jakaminen erillisiin ryhmiin koulutustaustan perusteella perustuu siihen, että samojen valintaperusteiden soveltaminen erilaisen koulutustaustan omaaviin hakijoihin ei ole mahdollista tai se ei olisi opiskelijavalinnan tavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaista. Perustuslaillisesta yhdenvertaisuusperiaatteesta johtuen yhdenvertaisuutta on kuitenkin pyrittävä toteuttamaan valintaperusteissa ja muissa valintaan vaikuttavissa järjestelyissä myös eri hakijaryhmien välillä. Hakijoiden ryhmittelyyn perustuvat valintamenettelyt eivät vaativuudeltaan saa asettaa hakijoita eriarvoiseen asemaan ja valinnoissa hakijoita on verrattava yhtäläisin perustein.

Yliopistolain perusteluiden (HE 7/2009) mukaan erilaiseen koulutustaustaan liittyviä ryhmiä voivat muodostaa muun muassa ylioppilastutkinnon suorittaneet, ammatillisen perustutkinnon suorittaneet, ulkomailla kouluopintonsa suorittaneet, korkeakoulututkinnon suorittaneet, avoimen yliopiston opintoja suorittaneet ja erilaisiin muuntokoulutuksiin hakeneet. Perusteluiden mukaan hakijoita ei voida tällaisten ryhmien sisällä jakaa edelleen ryhmiin.

Yliopistot voivat päättää esimerkiksi siitä, kuinka monta tutkintoon johtavan koulutuksen aloituspaikkaa varataan hakijoille, joilla ei ole suomalaisessa korkeakoulussa suoritettua tutkintoa ja jotka eivät ole aiemmin ottaneet vastaan opiskelupaikkaa suomalaisessa korkeakoulussa. Tämän kiintiön sisällä hakijat voidaan jakaa koulutustaustan perusteella eri ryhmiin kuten nykyisinkin. Yliopistot päättävät autonomiansa perusteella itsenäisesti siitä,

käyttävätkö säännöksen tarkoittamaa kiintiöintiä ja miten jakavat aloituspaikat kiintiöiden välillä niitä käyttäessään (HE 22/2012 vp, s. 36).

Kuten saadusta selvityksestä ilmenee, Helsingin yliopistossa on erillinen ruotsinkielinen kiintiö. Nyt käsiteltävässä tapauksessa kyse ei kuitenkaan ole erillisestä kiintiöstä. Kysymys on siitä, voidaanko yleiseen kiintiöön pyrkivät ylioppilaat asettaa erilaiseen asemaan sen perusteella, minkä pitkän kielen oppimäärän he ovat suorittaneet lukiossa. Helsingin yliopistossa lukion pitkä ruotsin kielen oppimäärä tuottaa kolme lisäpistettä. Muissa yliopistossa otetaan huomioon paras pitkän vieraan kielen arvosana, joka voi olla ruotsi, englanti tai jokin muu kieli.

Yliopistolain 36 §:n 3 momentin mukaan samaan ryhmään kuuluviin hakijoihin on sovellettava yhdenmukaisia valintaperusteita. Käsitykseni mukaan tämä vaatimus toteutuu muiden yliopistojen lääketieteellisten tiedekuntien pääsykokeissa, kun niihin pyrkivä ylioppilas saa hyväkseen parhaan pitkän kielen arvosanan siitä riippumatta, mikä tämä kieli on.

Kuten edeltä ilmenee, on Helsingin käytäntö erilainen verrattuna muihin lääketieteellisiin tiedekuntiin tässä kielikysymyksessä siitä huolimatta, että lääketieteen opiskelijavalinnoissa on pyritty yhteisiin käytäntöihin valtakunnallisesti. Itsehallinnolliset yliopistot ovat toki opiskelijavalinnoissaan ja niiden painotuksissa varsin itsenäisiä. Pidän kuitenkin lääketieteelliseen tiedekuntaan hakevien opiskelijoiden yhdenvertaisen kohtelun kannalta laillisuusvalvonnassa ongelmallisena sitä, että Helsingin yliopistossa pitkän ruotsinkielisen oppimäärän suorittaneita suositaan antamalla heille tiukassa ylioppilastutkinnon suorittaneiden opiskelijoiden valinnassa merkittävät kolme lisälähtöpistettä. Täten he tosiasiallisesti muodostavat tiukassa valintakokeessa erillisen erityiskohtelua nauttivan ryhmän.

Kieliryhmän perusteella voidaan yhdenmukaisista valintaperusteista poiketa vain rajoitetusti. Tämä tarkoittaa sitä, että poikkeaminen ei voi olla erityisen laaja. Se on suhteutettava kyseisen kieliryhmän erityistarpeisiin ja niiden toteuttamismahdollisuuksiin (ks. myös Mäenpää emt. s. 218). Ruotsin kielen osaamisen tapaamiseksi Helsingin yliopiston lääketieteellisessä tiedekunnassa on jo erillinen, kiintiöity ruotsinkielinen opintolinja.

Pidän ns. positiivisen erityiskohtelun ja lääkärin palveluiden kaksikielisyys tavoitteista huolimatta perusteltuna, että Helsingin yliopiston lääketieteellinen tiedekunta muuttaisi opiskelijavalinnan käytäntöään lukion erilaisia kursseja ja koulutusta suorittaneita hakijoita syrjimättömäksi. Nykyisellään tilanne on nähtävissä yhden kieliryhmän koulutustarpeen kannalta niin sanotun positiivisen erityiskohtelun kahdentamiseksi.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3 esittämäni käsityksen Helsingin yliopiston lääketieteellisen tiedekunnan menettelystä tämän tiedekunnan tietoon.

Samalla kiinnitän Helsingin yliopiston huomiota siihen, että opiskelijavalinnan ruotsinkielisten opiskelijoiden lähtöpisteytyksessä ei voida yli kielikiintiön tosiasiallisesti ja käytännössä merkittävästi muodostaa kielellisin perustein toisistaan eroavia lähtöpisteitä.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Helsingin yliopiston lääketieteelliselle tiedekunnalle.

Lähetän jäljennöksen päätökseni tiedoksi myös opetus- ja kulttuuriministeriölle, joka vuosittain käy yliopistojen kanssa tulosneuvottelut.

Muihin toimenpiteisiin ei asia anna aihetta puoleltani.